

Батлав.

БОАЖЯ, ХБОБНУГ-ын дарга...../ А.Энхбат /

Зөвшөөрч, хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээсэн:

“ИРМҮҮН БОСГО” ХХК-ийн захирал...../ Х.Цогоо /

**ТӨВ АЙМГИЙН ЗААМАР СУМЫН НУТАГТ ОРШИХ
“ХАЙЛААСТЫН ДООД ХЭСЭГ, ДЭНЖИЙН ХЭСЭГ,
ДООД ХЭСГИЙН, ЗҮҮН БОРТ, ХАЙЛААСТЫН ХӨНДИЙН
ЗҮҮН САЛАА ЖАЛГА-3, ЖАЛГА-4”-ЫН АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫГ
ИЛ АРГААР АШИГЛАХ ТӨСЛИЙН 2022 ОНД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

/Тусгай зөвшөөрлийн дугаар MV-000296, MV-019638 /

/Аж ахуй нэгжийн регистрийн дугаар 5396786/

Хянасан:

БОАЖЯ, ХБОБНУГ-ын ахлах шинжээч :...../Ц.Жаргалнэмэх/

Төв аймгийн БОАЖГ-ын

Ахлах мэргэжилтэн..... /С.Эрдэнэцогт/

Боловсруулсан:

“Ирмүүн босго”ХХК-ийн

Байгаль орчны мэргэжилтэн:...../ О.Цолмонтуяа /

АГУУЛГА

НЭГ.ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА	3
1.1. Төслийн талаарх мэдээлэл	3
1.2.Төслийн байршил	3
1.3.Орд ашиглах тусгай зөвшөөрөл	4
1.4.Ордын нөөц	5
1.5.Уурхайн хүчин чадал	5
1.6.Уурхайн ажиллах горим.....	7
1.7. Ил уурхайг ашиглах дараалал	7
1.8. Уурхайн үндсэн тоног төхөөрөмжүүд сонголт.....	7
1.9. Элс угаан баяжуулалтын хэсэг	8
1.10. Бүтээгдэхүүн гаргалтын тооцоо	8
1.11. Хүний нөөц.....	8
1.12. Дэд бүтэц.....	9
1.13. Төслийн эдийн засаг	10
ХОЁР.ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	11
2.1. Газрын гадарга, байрзүй	11
2.2. Уур амьсгалын онцлог	11
2.3. Усан орчин	12
2.4. Хөрс.....	12
2.5. Ургамал.....	12
2.6. Нийгэм эдийн засаг	12
ГУРАВ.ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	14
ДӨРӨВ. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ.....	15
ТАВ. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	16
5.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	16
5.2.Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	19
5.3.Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	20
5.4.Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	21
5.6.Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	21
5.7. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө.....	22
5.8.Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	23
5.9. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	26
5.10. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсэд оршин суугчдад тайлагнах	27
5.11. 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал.....	28
ДҮГНЭЛТ	29
АШИГЛАСАН ХЭВЛЭЛИЙН ЖАГСААЛТ	30

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн мэдээлэл.....	3
Хүснэгт 2. MV-000296 тоот талбайн солбилцол.....	3
Хүснэгт 3. MV-019638 тоот тусгай зөвшөөрлийн газарзүйн солбицол:.....	4
Хүснэгт 4. Ил уурхайн ажлын горим	Error! Bookmark not defined.
Хүснэгт 5. Тоног төхөөрөмжийн жагсаалт	7
Хүснэгт 6. Элс угаан баяжуулах хэсгийн үндсэн тоног төхөөрөмжүүд.....	8
Хүснэгт 7.Төслийн нийт ажилчдын тоо	8
Хүснэгт 8. Барилга, байгууламжийн мэдээлэл.....	9
Хүснэгт 9. Нийт ашиглах усны хэмжээ.....	9
Хүснэгт 10. Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний шалгуурууд ба сөрөг нөлөөлөл үүсч болох шалтгаанууд.....	14
Хүснэгт 11. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	16
Хүснэгт 12. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	19
Хүснэгт 13. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	20
Хүснэгт 14. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө.....	21
Хүснэгт 15. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	22
Хүснэгт 16. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	24
Хүснэгт 17. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө.....	26
Хүснэгт 18. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	27
Хүснэгт 19. 2023 оны БОМТ-ний нийт зардал.....	28

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг1.Төслийн талбайн байршлын зураг.....	4
--	---

НЭГ.ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Төслийн талаарх мэдээлэл

Хүснэгт 1. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн мэдээлэл

№	Үзүүлэлтүүд		
1	Аж ахуйн нэгжийн нэр		“Ирмүүн босго” ХХК
2	Улсын бүртгэлийн дугаар		9011244141
3	Уурхайн нэр		Хайлаастын доод хэсэг, дэнжийн хэсэг, доод хэсгийн зүүн борт, хайлаастын хөндийн зүүн салаа жалга-3, жалга-4
4	Ордын байршил	Нийслэл/Хот/ Аймаг	Төв
5		Сум/Дүүрэг	Заамар
6	Ашигт малтмалын төрөл		алт
7	Ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн дугаар		MV-000296, MV-019638
8	Ашиглалт эхэлсэн огноо		1992
9	Аж ахуйн нэгжийн хаяг	Аймаг/Хот	Улаанбаатар
10		Сум/Дүүрэг	Сонгинохайрхан
11		Баг/Хороо	20-р хороо
12		Гудамж/Байр	Нефтийн 1
13		Тоот	11 тоот
14	Захирлын хаяг	Нэр	Х.Цогоо
15		Гар утас	976-99119472

1.2.Төслийн байршил

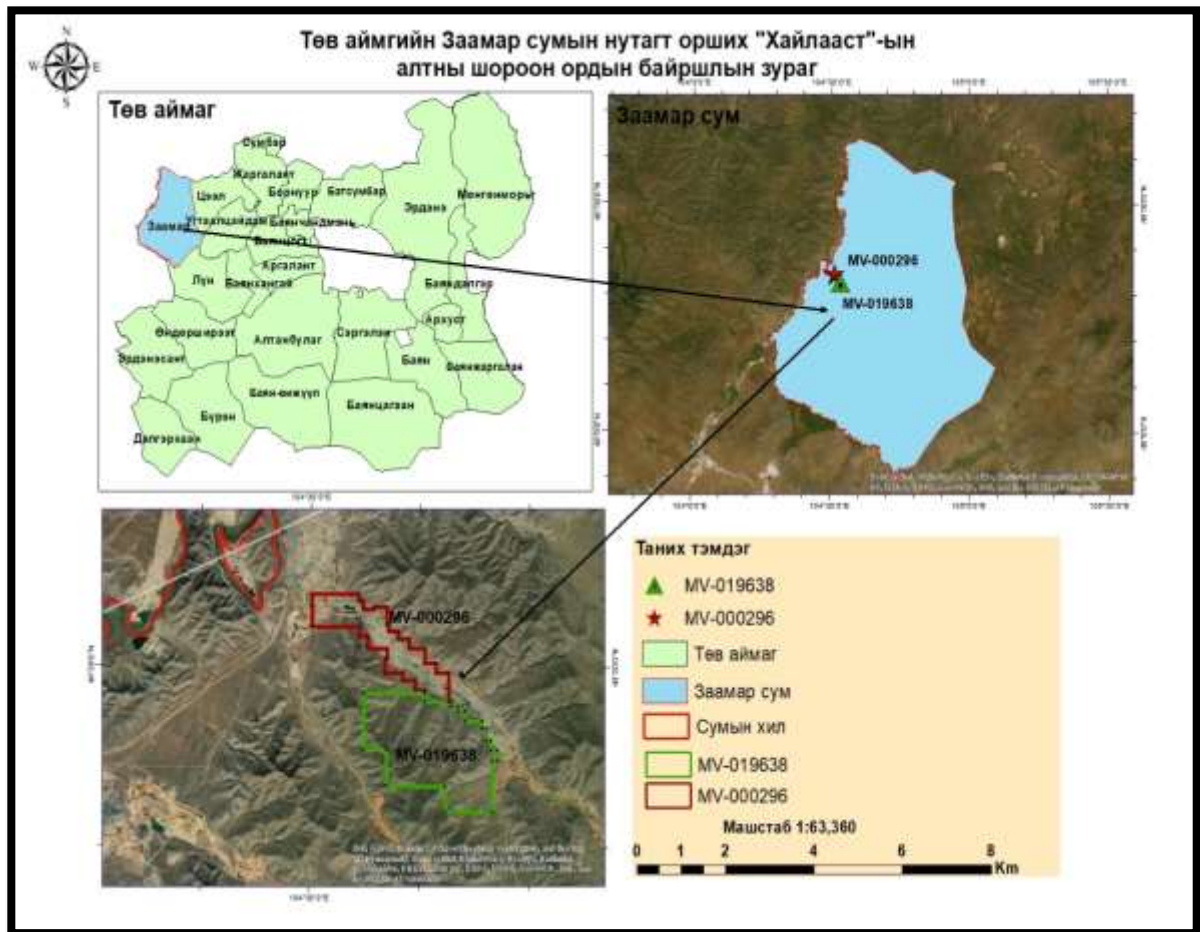
“Ирмүүн босго” ХХК-ийн MV-000296, MV-019638 тоот тусгай зөвшөөрлүүдийн талбай нь Төв аймгийн Заамар сумын нутагт орших ба Улаанбаатар хотоос баруун хойш 220 км, Заамар сумын төвөөс баруун хойд зүгт 25 км-т байрлана.

Хүснэгт 2. MV-000296 тоот талбайн солбилцол

№	Уртраг	Өргөрөг	№	Уртраг	Өргөрөг
1	104° 30' 52.63"	48° 20' 47.94"	19	104° 32' 31.93"	48° 19' 55.73"
2	104° 30' 01.64"	48° 20' 47.72"	20	104° 32' 18.11"	48° 19' 55.68"
3	104° 30' 01.85"	48° 20' 25.88"	21	104° 32' 18.03"	48° 20' 02.16"
4	104° 30' 52.84"	48° 20' 26.10"	22	104° 32' 05.90"	48° 20' 02.12"
5	104° 30' 52.91"	48° 20' 19.63"	23	104° 32' 05.81"	48° 20' 11.82"
6	104° 31' 02.61"	48° 20' 19.67"	24	104° 31' 48.83"	48° 20' 11.76"
7	104° 31' 02.70"	48° 20' 11.57"	25	104° 31' 48.76"	48° 20' 18.24"
8	104° 31' 24.55"	48° 20' 11.65"	26	104° 31' 36.62"	48° 20' 18.19"
9	104° 31' 24.60"	48° 20' 05.18"	27	104° 31' 36.58"	48° 20' 23.03"
10	104° 31' 22.17"	48° 20' 05.18"	28	104° 31' 25.66"	48° 20' 22.99"
11	104° 31' 22.27"	48° 19' 55.46"	29	104° 31' 25.60"	48° 20' 27.87"
12	104° 31' 41.69"	48° 19' 55.54"	30	104° 31' 24.39"	48° 20' 27.85"
13	104° 31' 41.73"	48° 19' 50.68"	31	104° 31' 24.29"	48° 20' 39.18"
14	104° 31' 55.09"	48° 19' 50.75"	32	104° 31' 09.71"	48° 20' 39.11"
15	104° 31' 55.14"	48° 19' 44.26"	33	104° 31' 09.73"	48° 20' 37.49"
16	104° 32' 06.06"	48° 19' 44.32"	34	104° 30' 57.59"	48° 20' 37.45"
17	104° 32' 06.14"	48° 19' 36.31"	35	104° 30' 57.54"	48° 20' 43.93"
18	104° 32' 31.93"	48° 19' 36.33"	36	104° 30' 52.67"	48° 20' 43.91'

Хүснэгт 3. MV-019638 тоот тусгай зөвшөөрлийн газарзүйн солбицол:

№	Уртраг	Өргөрөг	№	Уртраг	Өргөрөг
1	104° 32' 06.14"	48° 19' 41.82"	13	104° 33' 19.19"	48° 19' 10.61"
2	104° 30' 59.00"	48° 19' 41.81"	14	104° 33' 14.33"	48° 19' 10.58"
3	104° 30' 59.00"	48° 19' 40.00"	15	104° 33' 14.26"	48° 19' 18.68"
4	104° 31' 24.00"	48° 19' 40.00"	16	104° 33' 09.40"	48° 19' 18.67"
5	104° 31' 24.00"	48° 18' 40.00"	17	104° 33' 09.36"	48° 19' 23.51"
6	104° 32' 29.00"	48° 18' 40.00"	18	104° 32' 49.94"	48° 19' 23.44"
7	104° 32' 29.00"	48° 18' 23.00"	19	104° 32' 49.88"	48° 19' 29.91"
8	104° 33' 21.01"	48° 18' 23.00"	20	104° 32' 42.60"	48° 19' 29.88"
9	104° 33' 21.02"	48° 18' 56.82"	21	104° 32' 42.58"	48° 19' 33.13"
10	104° 33' 26.58"	48° 18' 56.82"	22	104° 32' 35.30"	48° 19' 33.10"
11	104° 33' 26.52"	48° 19' 04.15"	23	104° 32' 35.26"	48° 19' 36.33"
12	104° 33' 19.25"	48° 19' 04.14"	24	104° 32' 06.14"	48° 19' 36.31"

Зураг 1. Төслийн талбайн байршлын зураг

1.3.Орд ашиглах тусгай зөвшөөрөл

MV-000296: Ашигт Малтмал Газрын Тосны Хэрэг Эрхлэх Газраас “Алтандорнод Монгол” ХХК-д 228.21 гектар талбай бүхий уурхайн эдэлбэр газарт ашигт малтмал ашиглах эрхийг олгож MV-000296 дугаар бүхий тусгай зөвшөөрлийг 2007 оны 02 дугаар сарын 20-ны өдөр анх олгосон бөгөөд 2017 оны 10 дугаар сарын 05-ны өдөр “Гурвантамга” ХХК, 2019 оны 10 дугаар сарын 02-ны өдөр “Цариг шонхор” ХХК шилжүүлэн авсан ба улмаар 2020 оны 07 дугаар сарын 23-ны өдөр “Ирмүүн босго” ХХК-д шилжүүлсэн байна.

MV-019638: Ашигт Малтмал Газрын Тосны Хэрэг Эрхлэх Газраас “Арголд” ХХК-д 515.06 гектар талбай бүхий уурхайн эдэлбэр газарт ашигт малтмал ашиглах эрхийг олгож 2015 оны 10 дугаар сарын 20-ны өдөр анх олгосон бөгөөд 2016 оны 01 дүгээр сарын 12-ны өдөр “Гурвантамга” ХХК, 2019 оны 10 дугаар сарын 02-ны өдөр “Цариг шонхор” ХХК шилжүүлэн авсан ба улмаар 2020 оны 04 дүгээр сарын 29-ний өдөр “Ирмүүн босго” ХХК-д шилжүүлсэн байна.

1.4.Ордын нөөц

Ордын талбайд 2019 онд гүйцэтгэсэн хайгуулын ажлын үр дүнгийн тайланг хэлэлцсэн ЭБМЗ-ийн 2020 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрийн ХХ-09-10 тоот дүгнэлтийн нөөцөөс 2023 онд Гүний хэсгийн 14-С, 15-В, 16-В, блокуудад шлихээр 3.23 кг алтны нөөц үлдсэн байна.

1.5.Уурхайн хүчин чадал

2023 онд Гүний хэсгийн 14-С, 15-В, 16-В, блокууд, олборлолтонд өртөхөөр байна. Энэ үед уурхайн урт 1700 м, өргөн нь дунджаар 56 м, гүн 2.7-41.2 м байна. 2023 онд дээрх блокуудаас нийт 63.11 мян.м³ хөрс хуулж, дунджаар 1.25 мг/м³ агуулгатай 3.07 мян.м³ элс олборлон баяжуулж 2.99 кг алт /химийн цэврээр/ борлуулахаар байна.

Хүснэгт № 1. 2023 оны төлөвлөгөөний үйлдвэрлэлийн нөөцийн тооцоо, /Сорьц-909.1/

Геологийн нөөц									Ашиглалтын хаягдал			Бохирдолт		Үйлдвэрлэлийн нөөц					
Блокын дугаар, Нөөцийн зэрэг	Блокын талбай	Хөрөнний зузаан	Давхаргын зузаан	Хөрөнний эзэлхүүн	Элсний эзэлхүүн	Хүдрийн эзэлхүүн жин	Хүдрийн хэмжээ	Дундаж агуулга	Эрдэс, Металлын нөөц	Хаягдлын хувь	Хаягдал элс	Хаягдал эрдэс, метал	Бохирдолтын хувь	Бохирдуулагч чулуулаг	Нэмэгдэх хөрөнний нөөц	Хөрс хуулалт	Элсний нөөц	Дундаж агуулга	Металл /Эрдэс/-ын нөөц
Хэмжих нэгж	/ м2 /	/м/	/м/	/м3/	/м3/			гр/м3	/кг/	%	/м3/	/кг/	%	/м3/	/м3/	/м3/	/м3/	гр/м3	кг
15-B	0.86	35.13	1.43	30.04	1.23			1.332	1.63		-	-	17.58	0.22		30.04	1.44	1.133	1.63
16-B	0.65	31.47	1.40	20.45	0.91			1.384	1.26		-	-	18.33	0.17		20.45	1.08	1.169	1.26
14-C	0.32	39.20	1.40	12.62	0.45			0.752	0.34				22.19	0.10		12.62	0.55	0.616	0.34
Нийт	1.83	35.27	1.41	63.11	2.59			1.25	3.23		-	-	15.72	0.48	-	63.11	3.07	1.053	3.23

Уулын ажлын төлөвлөлт

Уулын ажлын жилийн хүчин чадал, ордыг ашиглах хугацаатай уялдуулж дараах календарчилсан төлөвлөгөөг тооцоолов. Уурхайн хил хязгаар дотор нийт 63.11 мян.м³ хөрс хуулж, 3.07 мян.м³ алттай элс олборлоход хөрс хуулалтын коэффициент дунджаар 20.55 м³/м³ байна. Ашиглалтын хугацаанд уурхайгаас нийт 66.18 мян.м³ уулын цул хөдөлгөх бөгөөд дунджаар 1053 мг/м³ агуулгатай элс олборлон, шлихээр 3.23 кг алт борлуулахаар төлөвлөсөн байна.

1.6. Уурхайн ажиллах горим

Уурхай нь 4-р сараас эхлэн ажиллана. Ээлжийн үргэлжлэх хугацаа 10 цаг, хоногт 2 ээлжээр ажиллана.

1.7. Ил уурхайг ашиглах дараалал

Үржил шимт хөрс хуулалт Үржил шимт хөрсийг хуулахдаа бульдозероор 0.3 м-ийн зузаантай хуулан түрж, уурхайн хойд талд салхины нөмөр газар экскаватор-автосамосвалын хослолоор тээвэрлэн овоолно. Үржил шимт хөрсний овоолгыг 3-5 м өндрөөр байгуулж, ашиглалтын явцад дотоод овоолгоор техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн (ашигласан) блокуудыг үржил шимт хөрсөөр шууд хучиж дараа дараагийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг уулын ажилтай зэрэг гүйцэтгэх боломжтой байхаар төлөвлөсөн байна.

Хөрс хуулалтын ажил Талбайн үржил шимт хөрсийг хуулсаны дараа хөрсний чулуулгийг экскаватор-автосамосвалын хослолоор хуулан өмнөх ашиглалтын үед үүссэн хоосон орон зайд нөхөн дүүргэн тодорхой хэмжээний орон зай гарсны дараа экскаватор-автосамосвалын хослолоор дотоод овоолго хийх замаар хөрс хуулалтын ажлыг гүйцэтгэхээр төлөвлөв. Хөрс хуулалтын ажлын догол мөргөцгийн өндөр нь ажиллах тоног төхөөрөмжийн үзүүлэлтээс шалтгаалан 3.5 м байна.

Элс олборлолтын ажил Хөрс хуулалтын ажилтай зэрэгцэн элсний давхарга нээгдмэгц элс олборлолтын ажлыг экскаватор-автосамосвалын хослолоор ухаж ачин элс угаан баяжуулах талбай руу тээвэрлэнэ. Угаан баяжуулах хэсэгт элсний түр овоолго үүсгэх бөгөөд утгуурт ачигчаар угаах төхөөрөмжийг элсээр хангаж, угаан баяжуулахаар төлөвлөв. Элс олборлолтын ажлын догол, мөргөцгийн өндөр нь элсний давхаргын зузаанаас хамаарна.

1.8. Уурхайн үндсэн тоног төхөөрөмжүүд сонголт

Төслийг захиалагч “Ирмүүн босго” ХХК нь өмнө ашиглаж байсан өөрийн эзэмшлийн тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслэтэй бөгөөд өмнөх ашиглаж техник тоног төхөөрөмжөөр уулын ажлыг үргэлжлүүлэн явуулахаар төлөвлөсөн.

Хүснэгт 5. Тоног төхөөрөмжийн жагсаалт

№	Тоног төхөөрөмжийн нэр	Марк	Хүчин чадал	Тоо, ширхэг
1	Экскаватор	Hyundai R850LC	5.4 м ³	1
2	Экскаватор	Hyundai R850LC	5.4 м ³	1
3	Экскаватор	Hyundai R520LC	3.2 м ³	1
4	Автосамосвал	HOWO-371	50 тн	3
5	Автосамосвал	HOWO-371	50 тн	3
6	Автосамосвал	HOWO-371	50 тн	4
7	Бульдозер	CAT D8	6.8 м ³	1
8	Бульдозер	Shantui SD16		1
9	Утгуурт ачигч	SDLG953	3.0 м ³	1
10	Утгуурт ачигч	SDLG953	3.0 м ³	2
11	Утгуурт ачигч	SDLG953	3.0 м ³	2
12	Угаах төхөөрөмж /монголд үйлдвэрлэсэн/	СБ-80	80 м ³ /ц	3

13	Усны насос	Y280S	200 м ³ /цаг	6
14	Усны машин	HOWO	20 тн	1
15	Түлшний машин	Hyundai	8 тн	1
16	Аж ахуй үйлчилгээний машин	Land Cruiser 78 Long		1
17	Аж ахуй үйлчилгээний машин	Land Cruiser 78 Long		1
18	Аж ахуй үйлчилгээний машин	Land Cruiser 76 Long		1
19	Аж ахуй үйлчилгээний машин	Land Cruiser 76 Long		1
20	Аж ахуй үйлчилгээний машин	Pick up 79		1
21	Аж ахуй үйлчилгээний машин	Hiace		1
22	Крантай машин	Hino		1

1.9. Элс угаан баяжуулалтын хэсэг

Технологийн процесст том ширхэгийн элсний ангилалд сул алт хаягдахаас болгоомжилж баяжуулалтанд орж байгаа анхдагч бүтээгдэхүүний хамгийн том хэмжээг -20 мм-ээр сонгон авлаа. Дээжийг угаах, шигших үйлдлийг гар аргаар гүйцэтгэсэн байна. -20.0 мм-ийн ширхэглэлийн бүтээгдэхүүнийг лабораторийн туршилтанд хэрэглэдэг шлюзээр баяжуулж баяжмал болон хаягдал гэсэн 2 бүтээгдэхүүн гарган авчээ. Эдгээрээс гарсан баяжмалыг 2.0 мм-ийн шигшүүрээр шигшиж, торон дээрх бүтээгдэхүүний гар тэвш (лотки) ашиглан баяжуулж, том чөлөөт алт байгаа эсэхийг тодруулахаар минералогийн шинжилгээнд өгсөн байна. Харин шигшүүрийн нүхнээс доош гарсан бүтээгдэхүүнийг сэгсрэх ширээ (MODEL 15S)-гээр оруулан, баяжмалд ялгарсан хар шлихийг минералогийн шинжилгээнд өгч алтыг ялгуулан, алтанд шишүүрийн шинжилгээ хийлгэн, ангилал тус бүрийн жинг авсан болно.

Хүснэгт 6. Элс угаан баяжуулах хэсгийн үндсэн тоног төхөөрөмжүүд

№	7	Марк	Цахилгаан чадал, кВт
1	Скруббер	Шинэзеланд	21
2	Баяжуулах ширээ	СКО-4	1.1
3	Эргэлтийн усны насос	2BV2 071	3
4	Технологийн усны насос	2BV2 110	5.5
5	Цэвэр усны насос	2BV2 061	3
6	Дугуйт ачигч	Liugong ZL855	-

1.10. Бүтээгдэхүүн гаргалтын тооцоо

Ордын нийт үйлдвэрлэлийн нөөц нь 3.07 мян.м³ элс, 0.1053 гр/м³ агуулгатай элсэн дэхь алт нь 3.23 кг буюу химийн цэврээр 2.93 кг алтны нөөцтэй. Үүнийг гравитацийн аргаар баяжуулж, 92.6 хувийн металл авалттайгаар төслийн нийт хугацаанд 2.99 кг шлихийн алт, химийн цэврээр 2.72 кг алт үйлдвэрлэнэ.

1.11. Хүний нөөц

Төслийн хүчин чадлыг эзэмших, түүнд хүрэхийг зорих хангалттай тооны ажилчдыг тусгаж өгсөн бөгөөд 2 ээлжээр ээлжийн үргэлжлэх хугацаа 10 цаг байна.

Хүснэгт 7.Төслийн нийт ажилчдын тоо

№	Хэсэг нэгж	Ээлжинд	2 дахь жил
1	Төв оффис	3	3
2	Уулын хэсэг	14	34
3	Угаан баяжуулах хэсэг	8	16
4	Засвар механикийн хэсэг	4	8
5	Аж ахуй, үйлчилгээний хэсэг	6	10
6	Нийт	35	71

1.12. Дэд бүтэц

Барилга байгууламж

Уурхайн захиргаа, засвар үйлчилгээний төв зэрэг барилга байгууламжууд уурхайгаас 1.2 км зайд нийт 1.5 га талбайг эзлэн байрлана.

Хүснэгт 8. Барилга, байгууламжийн мэдээлэл

№	Барилгын нэр	Хэмжих нэгж	Хэмжээ	Тайлбар
Хотхон				
1	Уурхайн удирдлагын байр	м ²	56	Зөөврийн хаус
2	Ажилчдын сууц	ш	6	40 тн контейнер 6*29м ²
3	Цайны газар	м ²	40	Зөөврийн сууц
4	Хүнс ахуйн агуулах	ш	1	20 тн контейнер
5	Халуун ус болон угаалга	м ²	40	Зөөврийн сууц
Ил уурхай				
6	Засварын газар, сэлбэгийн агуулах	м ²	160	20 тн контейнер 2 ш, мөн сэндвич
7	Засварын талбай	м ²	100	Шимт хөрсийг хуулж, талбайг тэгшилсэн байна
8	Түлшний ёмкост	тн	110	Шимт хөрсийг хуулж, талбайг тэгшилсэн байна

Харилцаа, холбоо

Уурхайн тосгонд Мобиком, Юнител зэрэг үүрэн телефоны сүлжээ барьдаг. Уурхайн экскаватор, автосамосвал зэрэг үндсэн тоног төхөөрөмжийн операторууд, ээлжийн дарга нар богино долгионы радио холбоогоор хангагдана.

Цахилгаан хангамж

Уурхайн цахилгааны хэрэглээг ДСЦТС ХХК-ний эзэмшлийн цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын боломжит цэгээс салбарлан, тус уурхай хүртэл 500 м үргэлжлэх 6 кВ-ын цахилгаан дамжуулах агаарын шугам татсан, 6/0.4 кВ-т хүчдэлтэй 630 кВа-ын суурилагдсан хүчин чадалтай хаалттай дэд станцаас хангана.

Аянгаас хамгаалах байгууламж

Аяндын шууд цохилтоос хамгаалах зорилгоор аянга хүлээн авагч, гүйдэл зайлуулагч, газардуулгын голчтой савхан аянга зайлуулагчийг байрлуулан гүйцэтгэнэ. Аянга зайлуулагч нь өөр өөрийн газардуулгатай байна.

ШТМ-ын агуулах болон засварын талбай нь анхдагч болон хоёрдогч аяндын цохилтоос хамгаалагдсан байна. Анхдагч аяндын цохилтоос хамгаалах аянга зайлуулагч нь талбайгаас зайтай тусдаа газардуулгатай байна.

Усан хангамж

Уурхайн унд ахуйн болон технологийн ус хэрэглээг 7.6 ба 1.7 л/с ундарга бүхий 2 гүний худаг, 2 ш үүсмэл нуур болон ил уурхайн шүүрлийн уснаас хангана. Үүнд:

1. Унд ахуйн ус
2. Технологийн ус
3. Зам талбайн ус
4. Нөхөн сэргээлтийн ус

Төслийн нийт ус хэрэглээ

Хүснэгт 9. Нийт ашиглах усны хэмжээ

Зориулалт	Нийт, м ³	Нийт шаардлагатай ундарга
Унд ахуйн усны хэрэглээ	170.00	0.13
Замын усалгаа	480.00	0.41

Нөхөн сэргээлт	3,600.00	0.36
Технологийн ус	3,684.00	0.5
Нийт	7,934	1.4

1.13. Төслийн эдийн засаг

Орд ашиглалтын хугацаанд нийт 0.55 тэрбум төгрөгийн борлуулалтын орлого олж, 0.4 тэрбум төгрөгийн үйл ажиллагааны зардал гарган, 0.15 тэрбум төгрөгийн цэвэр ашигтай ажиллана.

ХОЁР.ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

2.1. Газрын гадарга, байрзүй

Хэнтийн нуруу ба түүний гол салбаруудын тойрог нь Хэнтийн гол нуруу, Бага Хэнтий, Их Хэнтийн нуруу, тэдгээрийн томоохон салбаруудыг багтаана. Эндхийн үнэмлэхүй өндөр нь 2000-2500 метр бөгөөд хамгийн өндөр цэг нь Асралт Хайрхан юм. Хэнтийн нурууд ялангуяа Бага Хэнтийн нурууны хажуу нь хоорондоо адилгүй, хойт хажуу нь маш эгц бөгөөд урт, харин өмнө хажуу нь нилээн налуувтар болно. Гэвч хоёулаа нураг асгаар бүрхээстэй байна. Хажуугийн дээд хэсэгт шаталсан хэдэн дэнж тодорхой үзэгдэнэ.

Тойргийн хилийг тоймлон заавал: Зүүн талд Барах голын адаг орчмоор гарч өмнө хэсэгтээ Хурах, Туул голыг дагасан тектоникийн гаралтай хөндийнүүд болон Улаанбаатар хотоос нилээн хойгуур гарах ба баруун гар талдаа Хараа голын баруун гарын цутгалуудыг огтлон гарсан шугам, хойт талд улсын хил болно.

Голын хөндийнүүд хэдэн янзын дүрс хэлбэртэй юм. Гол нуруудын хөндий их төлөв нарийхан хавцлын байдалтай юм. Үүний зэрэгцээгээр тэнд бас хэдэн зуугаад метр өргөн хөндий ч бий. Тэр хөндийнүүдээр эртний мөсөн гол урсан бууж байсны ор мөр болох морены дов толгод, далан, дэнж, хаагдсан нуур тохиолдоно. Хэнтийн гол нуруудын захаар байгаа хөндийнүүд 1-3 км өргөн, хажуунууд мөн эгц болоод асгаар бүрхээстэй байна.

Энэ тойрог чийг тунадас ихтэй учраас намаг ихтэй, гол горхиуд усаар элбэг, уналт их, урсгал түргэн байдаг.

2.2. Уур амьсгалын онцлог

Төслийн талбай орчимд зуны улиралд эх газрын дулаан хуурай агаар зохнилдог. Иймээс орох хур тунадас ихэнхдээ аадар шинжтэй байдаг. Намар хур тунадас багасаж, цочир хүйтрэлт 8 дугаар сарын сүүлч, 9 дүгээр сарын эхээр ажиглагдсан 10 дугаар сарын сүүлч, 11 дүгээр сарын эхээр өвлийн нөхцөлдөө шилжин ордог.

Агаарын температур: Сүүлийн 60 шахам жилд энэ сав газрын агаарын дундаж температур 2.0°C -р дулаарсан байна. Дэлхийн уур амьсгалын дулааралтаар халуун өдрийн давтагдал нэмэгдэхийн хэрээр агаарын өндөр температур сүүлийн жилүүдэд ажиглагдах болсон байна. Сав газрын бараг бүх цаг уурын станц дээр 1940-өөд оноос хойш тохиолдсон хамгийн өндөр температур сүүлийн хэдхэн жилд тэмдэглэгдсэн байна.

Уур амьсгалын өөрчлөлтөөс үүдэн манай орны уур амьсгалын эрс тэс байдал, цаг агаарын хүчтэй үзэгдлүүдийн давтагдал нэмэгдсээр байна. Тухайлбал хүснэгт 3-д байгаа агаарын температурын арав 10 жилийн явцаас харахад энэ районд сүүлийн жилүүдэд хүйтний улирлын температур буурч дулааны улирлын температур ихэссэн зүй тогтол ажиглагдаж байна. Харин жилийн дундаж утгаар бол 1992 оноос хойш ялимгүй 0.01°C орчим хэмээр хүйтэрсэн хандлагатай боловч 10 жилийн дунджаас үзэхэд 0.1°C -ээр хүйтэрсэн байна.

Салхи: Салхины хурдны жилийн явцад хавар, намрын улиралд 2 удаагийн максимум утга, өвөл, зуны улиралд 2 удаа минимум утга ажиглагдах бөгөөд хаврынх нь үндсэн их утга байх бөгөөд агаар, хөрс хамгийн хуурай үе, салины хүч хамгийн их үе хоёр давхцахаас болж жилд тохиолддог хүчтэй салхитай болон шороон шуургатай өдрийн тооны гол хувь нь зөвхөн хаврын саруудад тохиолдоно. Энэ районд 2012 оны 06 дугаар сарын 18 нд салхины хурд 26 м/с хүрч салхилж байжээ.

Хур тунадас: Туул голын сав газар Монголдоо ихээхэн чийглэг уур амьсгалтай, жилийн хур тунадасны нийлбэр нь 200-400 мм орчим байдаг. Өндөр уулын буюу гол мөрний урсац бүрдэх бүсэд 350 мм-ээс их хур тунадас жилд ордог бөгөөд хур тунадасны 85-90 орчим хувь нь жилийн дулаан улиралд ордог, хүйтэн улиралд хур тунадас тун бага ордог байдал харагдана. Хур тунадасны горимд дулааны улиралд хур тунадасны дотор аадар борооны эзлэх хувийн жин нэмэгдэж байгаа юм.

2.3. Усан орчин

Төслийн талбай нь Туул голын сав газарт орно. Сав газрын ихэнх нь Хэнтийн уулархаг бүсэд хамаарах ба цутгал голуудын дийлэнх нь Бага Хэнтийн нуруунаас эх аван урсдаг. Туул гол нь байгалийн бүс, бүслүүрийн хувьд эхэн хэсэгтээ уулын тайгын бүс, ойт хээрийн бүсийг дамнан урсах ба Улаанбаатар хотоос доош, сав газрын 80 гаруй хувийг эзлэх хээрийн бүсээр урсаж Орхон голд цутгана. Гол нь эхэн хэсэгтээ эгц хад хясаа болон ой мод элбэгтэй, уулсын 1-3 км өргөн хөндийтэй ба цаашид голын хөндий өргөссөөр Улаанбаатар хот орчимд 8-10 км болно.

2.4. Хөрс

Хөрс газарзүйн хувьд сав газрын хойд хэсэг нь Хэнтийн нурууны төв хэсгийн уулын тундрын болон уулын нугын хөрсний тойрогт, нутгийн дунд болон түүнээс хойш хэсэг нь Хэнтийн нурууны зүүн ба баруун хэсгийн салбар уулсын уулын хар хүрэн ба хээрийн хар хүрэн хөрсний тойрогт, өмнөд хэсэг нь хуурай хээрийн бүсийн ухаа гүвээт, уудам хөндийн хүрэн хөрсний тойрогт ордог.

Төслийн талбай нь гадаргын ерөнхий хэлбэр дүрсийн хувьд орой хэсгээрээ хадархаг нам уулс болон түүний энгэр, бэлийн системийг хамран төслийн талбайн байрших бөгөөд хөрсний үүсвэрийн үйл явцад хажуугийн зөөгдлийн үйл явц голчлон оролцох учир хөрс үүсгэгч эх чулуулаг нь алюви, делюви, пролювийн хайрган хурдас дээр тогтворжсон нимгэн ялзмагт давхаргатай, сайр чулуурхаг, нам ухаа толгод, уулын хөрс, тал газар, нам хөндий хотос газрын хөрс тархсан байна.

2.5. Ургамал

Хэнтийн нурууны чийглэг сэрүүн уур амьсгал, өндрийн бүс бүслүүр, говь, тал хээрийн бүсийн ялгаагаар ургамлын бүрхэвч өндөр уулнаас нам хотос хүртэл нэлээд ялгаатай бүрэлдэн тогтсон ба ургамлын бүтэц бүрэлдэхүүн Хангайн бүсэд баялаг, тал хээрт ядмаг байдаг байна. Сав газар нь тундрын, ойн, хээрийн, нугын хэв шинжийн ургамалшилтай юм.

2.6. Нийгэм эдийн засаг

Заамар сум нь УБ хотоос 180 км өөрийн аймгаас 225 км алслагдан оршдог бөгөөд Төв аймгийн Угтаал, Цээл, Лүн сумд, Булган аймгийн Баяннуур, Бүрэгхангай сумд, Сэлэнгэ аймгийн Орхон туул сумдуудтай тус тус хиллэж нийт 280.3 мянган га нутаг дэвсгэрийг эзэлдэг.

Төв аймгийн баруун хойд хэсэгт: Улаанбаатар хотоос 180 км, Аймгийн төвөөс 225 км зайд байрладаг. Баруун талаараа Булган аймгийн Баяннуур Дашинчилэн сум, хойд талаараа Булган аймгийн Бүрэгхангай, Орхонтуул сум, Зүүн талаараа Төв аймгийн Цээл, Угтаал сум, Урд талаараа Төв аймгийн Баянхангай, Лүн сумдтай тус тус хиллэдэг.

Малын бүтэц: Сумын хэмжээнд 193631 толгой малтайгаас 170 тэмээ, 13788 адуу, 10674 үхэр, 94853 хонь, 74146 ямаа Сумын хэмжээгээр нийт 193,8 мянган мал тоологдсоноос цэвэр үүлдэр, эрлийз, нутгийн шилмэл омгийн 0,6 мянган толгой мал тоологдсон нь нийт малын 0,3 хувь байна. 437 малчин өрх, 650 малтай өрх байгаа нь сумын нийт өрхийн 67,2 хувийг эзэлж байна.

Орон нутгийн төсөв: Сумын төсвийн нийт орлого нь 4141,3 сая төгрөг бөгөөд улсын төвлөрсөн төсвийн санхүүжилт авдаггүй, сумын өөрийн орлого 1261,9 сая төгрөг төсөвт байгууллагын өөрийн орлого 1,9 сая төгрөг байна. Орон нутгийн нийт төсвийн зардал нь 2058,0 сая төгрөг байна. Нийт зардлын 61,4 хувь нь цалин, 6,8 хувь нь нийгмийн даатгалын шимтгэл, хувийг урсгал шилжүүлэг болон бусад зардал эзэлж байна.

Эдийн засгийн бүтэц: Сумын хэмжээнд нийт 47 аж ахуйн нэгж байгууллага үйл ажиллагаа явуулж 770,2 сая төгрөгийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж улсад 30.6 сая, аймагт 203.4 сая, орон нутагт 56.0 сая нийт 209.0 сая төгрөгийн татвар төвлөрүүлж байна. Тус суманд жилд 230,0 сая төгрөгийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг “Заамар доvon” ХХК 2900 га эргэлтийн талбайтай, 800 га д уриншийн боловсруулалт хийж жилд 1200,0 тн үр тариа хураан авдаг бөгөөд БӨЖТ зэрэг аж ахуйн нэгжүүд үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа нь тус сумын аж үйлдвэрийн бүтцэд томоохон нөлөө үзүүлж байна.

Сумын төвийн нутаг дэвсгэрийн бүсчлэлийн өнөөгийн байдал: орон сууц, олон нийтийн бүс 1200 га ногоон байгууламж, хөдөө аж ахуйн бүс 240200 га хот суурингийн газар 81,0 га Өнөөгийн байдлаар 719 иргэн гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалтаар 438 га газар өмчилж, 10 иргэн, аж ахуйн нэгж өвөлжөө, хаваржааны зориулалтаар 0,77 га газар, газар тариалангийн зориулалтаар 12700 га газар, 438 иргэн 8 аж ахуйн нэгж газар тариалангийн зориулалтаар эзэмшиж байна.

ГУРАВ.ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Хүснэгт 10. Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний шалгуурууд ба сөрөг нөлөөлөл үүсч болох шалтгаанууд

Нөлөөллийг тодорхойлох шалгуур үзүүлэлтүүд	Сөрөг нөлөөлөл үүсч болзошгүй нөхцөлүүд
<p>Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөлөл: -Бохирдуулагч болон аюултай, хортой бодис ялгаруулах, эсэх, -Дуу чимээ, доргио чичиргээ, дулааны нөлөөлөл, цахилгаан соронзон цацраг үүсгэх, эсэх.</p>	<p>Уурхайн техник, технологийн үйл ажиллагааны нөлөөгөөр үүсэх тоос шороо болон хорт хий агаар орчныг бохирдуулна. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Хөрс хуулах, алт олборлох үед үүсэх тоос; -Хүнд даацын машин механизм, тоног төхөөрөмжүүдийн дотоод шаталтат хөдөлгүүрийн ажиллагаанаас гарах утаа болон хорт хий, дуу чимээ; -Уурхайн олборлолт болон овоолгын дээд талбайгаас салхинд хийсэх тоос; -Хөрс болон элс тээвэрлэх үед тээврийн хэрэгслийн дугуйнаас босох тоос, шороо нь агаар орчныг бохирдуулах эх үүсвэр болдог.
<p>Усан орчинд үзүүлэх нөлөөлөл: -Усны нөөцөд хомсдол үүсэх, эсэх, -Цэнгэг усны нөөцийг ашиглах, эсэх, -Ус бохирдуулах, эсэх.</p>	<p>Уурхай болон үйлдвэр технологийн хэрэгцээний усыг газрын доорх ус болон тунаах нуурын усаар хангана. Энэ тохиолдолд тунаах нуурын болон газрын доорх усны нөөцөд тодорхой хэмжээний хомсдол үүсгэх болно.</p>
<p>-Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх нөлөө: -Хөрс эвдрэх эсэх, -Хөрс бохирдох эсэх, -Хөрс доройтох эсэх.</p>	<p>Хөрсний морфологи бүтэц алдагдах, үржил шимт нөөц нь багасах, техногений нөлөөлөл ихсэж, олон салаа зам үүсч, хөрс эвдрэх, хөрс хийсэх, дарагдах, талхлагдах зэргээр шинж чанар нь өөрчлөгдөх, Хөрсний өнгөн хэсэг ахуйн хог болон нефтийн бүтээгдэхүүнээр бохирдох.</p>
<p>-Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөө: -Ургамлан нөмрөг, ой мод өртөх эсэх, -Ховор, нэн ховор ургамлын төрөл зүйл өртөх эсэх.</p>	<p>Газарт бууж буй тоос нь ургамлын аль нэг хэсэгт наалдаж улмаар өнгө зүс нь алдагдах, навч нь эрт унах зэрэг байдал бий болдог байна. Ургамлын бүрхүүлийн энэхүү өөрчлөлт нь хүний нүдэнд ил харагдаж байдаг бол үүний цаана нүдэнд харагдахгүй ихээхэн өөрчлөлт орох, фотосинтезийн идэвхи буурах, өсөлт удаашрах улмаар өсөлт нь бүрмөсөн зогсож ургахаа болих зэрэг байдал бий болдог.</p>
<p>-Ан, амьтанд үзүүлэх нөлөө: -Амьтдын амьдрах орчинг доройтуулах эсэх, амьдрах орчинг үгүй хийх,</p>	<p>Алт олборлох үйл ажиллагааны улмаас амьтдын амьдрах орчин устах, жижиг амьтад үйл ажиллагаанд өртөж үхэж хорогдох, хүний үйл ажиллагааны улмаас амьтдын бүлгэмдэлд өөрчлөлт орох, улмаар зарим зүйл амьтдын тоо толгой, нүүдэл шилжилтэнд сөргөөр нөлөөлөх зэрэг сөрөг нөлөөтэй.</p>

ДӨРӨВ. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө нь тухайн төслөөс байгаль орчинд учруулах гол нөлөөлөл болон болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээг тодорхойлж түүнд шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгадаг.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь албан ёсны баримт бичиг бөгөөд байгалийн баялгийг зүй зохистой ашиглах болон байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах талаар авч хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөө юм. Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд нөлөөлөх нөлөөллүүдийг бууруулах арга хэмжээ, шаардагдах хөрөнгө зардал, дагаж мөрдөх дүрэм журам, стандартуудыг нэгтгэн үзүүлсэн. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээнүүдийн товч тодорхойлолт бөгөөд жил бүрийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг хянан үзэж, батлуулж байх шаардлагатай.

“Ирмүүн босго” ХХК нь тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг жил бүрийн 11-р сарын 01-ны дотор төсөл хэрэгжүүлж байгаа аймаг, нийслэлийн байгаль орчны газарт хүргүүлж байх шаардлагатай.

Энэхүү байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний тайланг БОАЖСайдын 2019 оны 10 сарын 29-ны өдрийн “БОМТ боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ын дагуу боловсруулж, холбогдох материалуудыг хавсаргалаа.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт

2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний ажлын гол зорилго нь “Хайлаастын доод хэсэг, дэнжийн хэсэг, доод хэсгийн, зүүн борт, хайлаастын хөндийн зүүн салаа жалга-3, жалга-4”-ын алтны шороон ордыг ил аргаар ашиглах төслийн үйл ажиллагааны бүхий л үе шатыг хамрах ба төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг болзошгүй гол нөлөөлөл болон цаашид учруулж болзошгүй эерэг болон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, багасгах, төсөл хэрэгжиж буй нутгийн байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхэд оршино.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна. Үүнд:

- Агаарын чанар, хөрсөн бүрхэвч, ундны усанд төслийн үйл ажиллагаанаас үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг багасгах, бууруулах, арга хэмжээ,
- Байгаль орчны төлөв байдалд хяналт тавих, хугацаа, хариуцах эзэнг тогтоох,
- Дээрх арга хэмжээг хэрэгжүүлэх явцад мөрдөх эрх зүйн баримт бичгийг дагаж мөрдөх,
- Шаардлагатай хөрөнгө зардлыг урьдчилсан байдлаар тооцож, доор дурдсан ажлуудыг хэрэгжүүлэх.

ТАВ. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

5.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хүснэгт 11. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг /2023 он/	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
Агаар									
1	Уурхайн олборлолтын үеийн хөрс хуулалт, олборлолтоос үүсэх тоосжилт,	Уурхайн олборлолтын үе шатанд тоосжилт ихээр үүсэх үед услагаа хийх, салхи ихтэй үед тоос багасгах арга хэмжээ авах	Уурхайн зам, талбай	-	Дотоод төлөвлөлтөөр			Шаардлагатай үед	-Агаарын ба агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль, -MNS 0017-2-3-16:1998 (хүн ам суурьшсан хэсгүүдэд) Бензин хөдөлгүүрт MNS 5013:2003 Дизель хөдөлгүүрт MNS 5014:2003 -2010 MNS 4585:2007.
2	Тээврийн хэрэгсэлийн хөдөлгөөнөөс үүсэх тоосжилт, Тээвэрлэлтэнд явж буй машинуудаас ялгарах хорт бодисуудаар орчны агаар бохирдох	Хүнд механизмын хөдөлгүүрийн тохиргоо, үйлчилгээг тогтмол байлгах, хөдөлгүүрээс гарах утааны хэмжээг стандартын шаардлага хангах хэмжээнд байлгах арга хэмжээ авах	Тээврийн хэрэгсэл	ш	Дотоод төлөвлөлтөөр			Жилд 1 удаа	Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага -MNS 4890:2000. ХАБЭА. Ажлын байрны орчин, Эрүүл ахйн шаардлага. -MNS 3383:1982. Агаар мандал. Бохирдуулагчийн эх үүсвэрийг тодорхойлох
Ус									

1	Газрын доорх урсацын горим алдагдах, бохирдох, Шатах тослох материал алдагдсанаар газрын доорх ус бохирдох.	Уурхай, овоолго зам талбай усанд автахаас сэргийлж үерийн уснаас хамгаалах, хамгаалалтын далан шуудуунд засвар үйлчилгээ хийх	Уурхай орчимд	-	Дотоод төлөвлөлтөөр			Уурхайн үйл ажиллагааны явцад	Ус ашигласны төлбөр (2013 оны 327-р тогтоол) Усны тухай хууль, Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хууль “Усан орчны чанарын үзүүлэлт” MNS 4586:1998. “Газар доорх усыг бохирдлоос хамгаалах” MNS 3342:1982 Ус ашигласны төлбөр тооцох аргачлал (Засгийн газрын 2013 оны 9-р сарын 21-ний өдрийн 327-р тогтоол)
2		Ус ашигласны төлбөрийг цаг тухай бүрт төлөх	Ус	-	Үйл ажиллагааны зардалд орсон			Жил бүр	
Хөрсөн бүрхэвч									
1	Техник болон хүний нөлөөгөөр хөрс элэгдэл эвдрэлд өртөх, Шатах тослох материал	Тээврийн хэрэгсэлийг маршрутын бус замаар явуулахыг хориглосон таних тэмдэг бүхий самбаруудыг сайжруулах.	Замын таних тэмдэг, самбарууд	ш	-	-	300,000	Жил бүр	-Шинжилгээнд дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд: MNS3298-91, -Хөрс-агрохимийн үзүүлэлтүүдийг тодорхойлох: MNS3310-918, -MNS5850-2008, “Хөрсний чанар, хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ
2	асгарах зэрэг болзошгүй осол аваараас үүдэн хөрсөн бүрхэвчийг бохирдуулах, Машины техникийн олон салаа зам үүсч тоос	Өнгөн хөрсийг хуулан авах, уурхайн үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө болон түүний явцад хуулан авсан өнгөн хөрсийг тусгайлан зассан овоолго байдлаар хадгалах.	Шимт хөрсний овоолго	-	Үйл ажиллагааны зардалд орсон			Уурхайн үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө ба явцад	

3	шороо үүсгэх, ургамал сүйтгэх, хөрсийг халцлах, Хөрс хатуу хог хаягдлаар бохирдох.	Шатах, тослох материалыг зориулалтын саванд хадгалах, уурхайн орчинд асгарч алдагдахаас тухай бүр сэргийлэх	Уурхайн карьер, овоолго, шороон зам, ажилчдын кемп орчимд	-	Дотоод төлөвлөлтөөр			Тогтмол	-MNS5916-2008, “Тазар шорооны ажлын үеийн үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт”
		Талбайн зориулалтын цэгээс бусад газарт хог хаягдал хаяхгүй байхад анхаарч ажиллах	Уурхай орчимд	-	-	-	-	Тогтмол	
Ургамал									
1	Олборлолт, уурхайн засвар үйлчилгээ, уурхайд олон салаа зам үүссэнээс болж ургамлан бүрхэвч устгах,	Тээврийн хэрэгслийг маршрутын дагуу явуулах, хүний хөл хөдөлгөөнөөр ургамлан нөмрөг талхагдахаас сэргийлэх	Уурхай орчимд	-	-	-	-	Тогтмол	-Ургамлын тухай хууль -Ургамал хамгааллын тухай /2007 оны 11 дүгээр сарын 15-ны өдөр/
2	Хатуу, шингэн хог хаягдлыг ил задгай хаяснаас болж ургамлан бүрхэвч бохирдох, халцрах.	Хог хаягдлыг ил задгай хаяхгүй байх.	Уурхай орчимд	-	-	-	-	Тогтмол	
Амьтан									
1	-Үйл ажиллагаа явуулсантай холбоотойгоор амьтны нөөц хомсдох, -Олборлолтын үед мэрэгч, мөлхөгчдийн	Хууль бус ан агнуур хийхгүй байх	Амьтан	-	-	-	-	-	-Амьтны тухай хууль /2012 оны 5 дугаар сарын 17-ны өдөр/ -Ан агнуурын тухай /2000 оны 05 дугаар сарын 05-ны өдөр /

амьдрах орчин алга болж, тэнд үүрлэх шавьжууд устгах.								
Нийт						300,000		

5.2.Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

Хүснэгт 12. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг /2023 он/	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Техникийн нөхөн сэргээлт	Нөхөн дүүргэлт хийх, тэгшлэх, ургамалжилтанд бэлтгэх	га	4.0	-	6,000,000	2023 онд	-MNS 4918:2000 “Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн шаардлага”-ыг мөрдөж ажиллах. -MNS4919-2000 “Эвдэрсэн газарт хучилт хийх хөрс. Техникийн шаардлага” -MNS5914-2008, “Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлтийн нэр томъёо, тодорхойлолт” -MNS5915-2008, “Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын ангилал” -MNS5916-2008, “Газар шорооны ажлын үеийн үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт” -MNS 5917-2008, “Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт”
2	Биологийн нөхөн сэргээлт	Мод бут тарих, ургамалжуулах	га		-			
3	Арчилгаа тордолгоо, хамгаалалт	Нөхөн сэргээлт хийсэн талбайг хамгаалах, арчилж тордох	-	5.0				
Нийт						6,000,000		

5.3. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Төв аймгийн БОАЖГ-ын газрын саналын дагуу дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд Заамар сумын нутагт хууль бус гар аргаар ашигт малтмал олборлох үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орж олон жил орхигдсон газарт техникийн нөхөн сэргээлт хийх ажлыг Төв аймгийн БОАЖГ-аас газраас зааж өгсөн газарт хийж гүйцэтгэнэ. Мөн “Ирмүүн босго” ХХК нь “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнд нэгдэж мод тарих ажлыг хийж гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 13. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний зорилт	Дүйцүүлэн хамгааллын арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг /2023 он/	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ гэж дүйцүүлэн хамгаалахаар тогтоогдсон газар нутагт сонгон авсан биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, сайжруулахад чиглэгдсэн хамгааллын менежментийн багц арга хэмжээ юм. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлсний үр дүнд тухайн газрын биологийн олон янз байдал хэвийн нөхцөлөөс илүүтэй сайжирсан байх ёстой байдаг.	Төв аймгийн Байгаль орчин аялал жуулчлалын газраас санал болгосон Заамар сумын нутагт хууль бус гар аргаар ашигт малтмал олборлох үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орж олон жил орхигдсон газарт техникийн нөхөн сэргээлт хийх ажлыг хийж гүйцэтгэх	га	-	-	3,000,000	2023 онд	Монгол улсын хэмжээнд мөрдөгдөж буй хууль, журам, стандартын дагуу
2		“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд мод тарих	ш	5,000	800	4,000,000	2023 онд	
Нийт						7,000,000		

5.4.Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө

Ашиглалтын талбайд малчин өрх, айл суурьшдаггүй. Иймд нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө хийгдэхгүй болно.

5.5.Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Уурхайн ашиглалтын талбай орчимд хийгдсэн судалгаагаар ямар нэгэн археологи, палеонтологийн олдвор бүртгэгдээгүй. “Ирмүүн босго” ХХК нь биет болон биет бус соёлын өвийг хамгаалах ЮНЕСКО-ийн конвенцийг мөрдлөг болгон уурхай орчмын дурсгалт газрууд, өнгөрсөн үеийн хүн төрөлхтний түүхийн дурсгалууд, биет бус соёлын өв болох бүжиг, хөгжим, уламжлалт ахуй зэрэг соёлын олон янз байдлыг бий болгох гол хүчин зүйлсийг хадгалан үлдэх, хамгаалах чиглэлээр ажиллах ба энэ талаар авах арга хэмжээний төлөвлөгөөг боловсруулж жил бүрийн БОМТ-д тусган хэрэгжилтийг хангаж ажиллах үүрэгтэй.

5.6.Осол эрдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Хүснэгт 14. Осол эрдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг / 2023 он /	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	-Болзошгүй осол, саатал, техник технологийн шугам	Техник, технологийн аюулгүй байдлыг тогтмол шалгах, хянах	Тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж	-	-	-	Тогтмол	-Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль -MNS 5390:2004, “ХАБЭА. Цахилгааны галын аюулгүй байдал. Ерөнхий шаардлага”
2	сүлжээний гэмтэл, -Түлшний агуулах, автомашин, ажилчдын байр, цахилгаан үүсгүүр бүхий газруудад гал түймэр гарах магадлалтай.	Гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх хэрэгсэл (галын дохиолол) болон гал гарсан тохиолдолд унтраах, хамгаалалтын багаж хэрэгслийг шаардлагатай газруудад шинэчлэн байрлуулах	Уурхайн орчимд	1	-	800,000	Уурхайн үйл ажиллагааны явцад	
3	Мөн хаврын хуурайшилт ихтэй өдрүүдэд тамхины цог зэргээс хээрийн	Гал түймрээс сэргийлэх талаар анхааруулга, санамжийн хуудас хийж шаардлагатай газруудад байрлуулах	Уурхайн кемп орчимд	-	-	Дотоод төлөвлөлтөөр	Уурхайн үйл ажиллагааны явцад	
4	түймэр гарч болзошгүй,	Ослын үед авах арга хэмжээний төлөвлөгөөтэй байх	Уурхайн удирдлага	-	-	Дотоод төлөвлөлтөөр	Жил бүр	

5	Хэт их дуу чимээтэй орчинд сонсгол хамгаалах хэрэгсэлгүйгээр эсвэл уртасгасан цагаар ажиллах, тээврийн хэрэгсэлтэй удаан харьцсанаас анхаарал болгоомж сулрах, тээврийн хэрэгсэлд өртөх	Ажиллагсдыг хөдөлмөр хамгааллын хэрэгсэлээр бүрэн хангах (өлмийний хамгаалалттай түрийтэй гутал, хамгаалалтын нүдний шил, дуулга, тоосны маск, ажлын бээлий гэх мэт)	Уурхайн ажилчид	35		Үйл ажиллагааны зардлаар	Жил бүр	
6		Тээвэрлэлт хийхийн өмнө автомашинуудад үзлэг шалгалтыг хийж, тухайн автомашинд шаардлагатай бүх багаж хэрэгсэл, гал унтраагуур бүрэн бүтэн байгаа эсэхийг хянах	Уурхай орчимд		-	-	Тогтмол	
7		Ажилчдыг гэнэтийн ослын даатгалд хамруулах	Уурхайн ажилчид	71	-	Үйл ажиллагааны зардлаар	Жил бүр	
Нийт						800,000		

5.7. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

Хүснэгт 15. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арилгах, арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг / 2023 он /	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Хог хаягдлаас үүсэх орчны бохирдол	Хатуу хог хаягдлын цэгийн гадна талд болон бусад орчинд хог алдагдахаас сэргийлэн барьсан хашааг засварлах	Хог хаягдал	ш	100,000	-	100,000	Уурхайн үйл ажиллагааны явцад	-Хог хаягдлын тухай хууль /2017.05.12/ -MNS 5344:2011. Ахуйн хог хаягдлыг тээвэрлэхэд тавих ерөнхий шаардлага
2		Хог хаягдлыг орон нутгаас заасан хогийн төвлөрсөн цэгт цаг тухай бүрт тээвэрлүүлэх,	Хог хаягдал	-	360,000	1	360,000	Жилд 1 удаа	

		орон нутагтай хог хаягдлын гэрээ байгуулах							
3	Аюултай хог хаягдал	Шатах тослох материалын үлдэгдлийг зориулалтын саванд цуглуулж хадгалан гэрээт компанид нийлүүлэх	Аюултай хог хаягдал	ш	-	-	-	Дахин боловсруулах үйлдвэртэй тохиролцох	
4		Аюултай хог хаягдал хадгалах сав баглаа боодол стандартын шаардлага хангасан хаяг шошготой байх		-	-	-	-	-	
Нийт				460,000					

5.8.Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ) нь Төв аймгийн Заамар сумын нутаг дэвсгэрт “Хайлаастын доод хэсэг, дэнжийн хэсэг, доод хэсгийн, зүүн борт, хайлаастын хөндийн зүүн салаа жалга-3, жалга-4”-ыг олборлохоор “Ирмүүн босго” ХХК-иас явуулж байгаа уурхайн үйл ажиллагаа нь байгаль орчин, хүний амьдрах орчинд хэрхэн нөлөөлж байгаа болон үзүүлж буй нөлөөлөл нь зөвшөөрөгдөх хязгаарт байгаа эсэхийг хянах үзүүлэлтүүдийг тодорхойлж, хэмжих, шинжлэх арга, стандарт, хяналт, хэмжилт хийх байршил, давтамж зэргийг бүхэлд нь тусгасан нэг чухал баримт бичиг юм.

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг бүрэн хэрэгжүүлэх, батлагдсан арга, аргачлалаар дээжлэлт, хэмжилт хийх, холбогдох нарийвчлал, тохиргоог хангасан багаж тоног төхөөрөмжөөр шинжилгээг хийлгэх, үр дүнг шаардагдах нэгжийн системээр гаргах зэрэг бүхий л үйл ажиллагааг “Ирмүүн босго” ХХК хариуцах шаардлагатай.

Хүснэгт 16. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг /2023 он/	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
Агаарын орчин								
1	Агаарын тоосны (TSP, PM ₁₀ , PM _{2.5}) шинжилгээг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	MV-000296 -Ил уурхай, MV-019638 -Ил уурхай, -Кемп -Зам	Жилд 1 удаа	TSP - 1 цэг PM ₁₀ , PM _{2.5} NO ₂ , SO ₂ , CO – 5 цэг	Агаарын сорьц шинжилгээ- 25,000	500,000	Мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	-MNS 4585-2007 Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага, -MNS 3383:1982. Агаар мандал. Бохирдуулагчийн эх үүсвэрийг тодорхойлох -MNS 3384:1982 Сорьц авахад тавих ерөнхий шаардлага, -MNS 4048:1988 Тоосны хэмжээг тодорхойлох жингийн арга
2	NO ₂ / азотын давхар исэл, SO ₂ / хүхэрлэг хий, CO/ нүүрстөрөгчийн дутуу исэл							
Хөрс								
1	-Хөрсний агрохими. Нийт азот. Хөдөлгөөнт фосфор, солилцох кали, карбонат, хүнд металл (CR, PB, CD, NI, ZN) бактери	MV-000296 -Ил уурхай, -Нөхөн сэргээлт хийх талбай, MV-019638 -Ил уурхай, -Кемп -Овоолго	Үйл ажиллагаа явуулж байх хугацаанд улирал тутам	5 цэг	Хөрсний агро химийн шинжилгээ 1дээж-25,000	100,000	Итгэмжлэгдсэн хөрсний лабораторид шинжлүүлэх.	-MNS 3307:1991, MNS 3308:1991 Хөрс. Хөрсний химийн элементүүдийн нийт хэмжээг тодорхойлох арга, -MNS 3309:1991 Хөрс. Хөрсний хялбар уусдаг давсны химийн найрлагыг тодорхойлох арга, -MNS 4006:1987 Хөрс. Хөдөлгөөнт фосфор, калийг тодорхойлох арга

								-MNS 3298:1991 Хөрс. Шинжилгээнд дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлага.
Ус								
1	Усны ерөнхий химийн шинжилгээ, рН, TDS (нийт ууссан давс), нийт хатуулаг (CaCO ₃), ууссан хүчилтөрөгч, БХХ, ХХХ, Ca, Mg, Na, K, SO ₄ , NO ₂ , NO ₃ , NH ₄ -ны агууламж, амт, үнэр, өнгө	Унд ахуйн усыг хангаж буй гүний худгаас	Үйл ажиллагаа явуулж байгаа улирал тутам	1 цэг	Усны ерөнхий шинжилгээ 46,000	46,000	Усны итгэмжлэгдсэн лабораториор шинжлүүлэх	-MNS (ISO) 4867:1999 Усны чанар. Дээжийг боловсруулах, хадгалах зөвлөмж -MNS 4586:1998 Усан орчны чанарын үзүүлэлт. Ерөнхий шаардлага -MNS (ISO) 5667-14:2000 Гадаад орчны уснаас сорьц авах болон тээвэрлэх, гарын авлагын зөвлөмж MNS 13.060.50 Усны чанарын стандарт -MNS 0900 : 2005 Ундны ус. Эрүүл Усны түвшин (газрын гадаргаас ахуйн шаардлага, түүнд тавих хяналт
2	Бохир усны хүнд металлын шинжилгээ	2ш Тунаах нуураас	Үйл ажиллагаа явуулж байгаа улирал тутам	2 цэг	Усны хүнд металлын шинжилгээ 55,000	110,000		
Нийт					756,000			

5.9. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

Хүснэгт 17. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон төсөв	Хэрэгжүүлэх хуваарь			Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			2023 он				
			5,6-р сар	7,8-р сар	9,10-р сар		
1	Байгаль орчны удирдлага зохион байгуулалтын арга хэлбэрийг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэх чиглэлээр үүрэг хариуцлагын дотоод журам тогтоож мөрдөх	-	+	+	+	Уурхайн удирдлага	Байгаль орчныг хамгаалах, сөрөг нөлөөллийг бууруулж ажиллах тухай ойлголттой байх хэрэгтэй. БОМТ төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх шаардлагатай.
2	Байгаль хамгаалахад орон нутгийн иргэдийн оролцоог идэвхижүүлэх уулзалт зөвлөгөөг жил бүр зохион байгуулах тэдний санал зөвлөмжийг БОХТ-г хэрэгжүүлэх ажилд тусгах	-	+	+	+		
3	Байгаль орчныг хамгаалах талаар сургалтыг жилд нэг удаа зохион байгуулах, холбогдох байгаль хамгаалагч нартай харилцан холбоотой ажиллах	Үйл ажиллагааны зардлаар			+		
4	Ажиллагсадыг жилд 1 удаа эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулах	Үйл ажиллагааны зардлаар			+		
5	Ажилчдыг хөдөлмөр хамгаалах хувцас хэрэглэлээр хангах	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний зардалд тусгасан	+	+	+		

6	Орон нутагтай нийгмийн хариуцлагын гэрээний дагуу хамтран ажиллах	Үйл ажиллагааны зардлаар	+	+	+	Орон нутагтай нийгмийн хариуцлагын гэрээ байгуулан ажиллах
Нийт				+		

5.10. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсэд оршин суугчдад тайлагнах

Хүснэгт 18. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө

№	БОМТ, БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнах оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
1	Төв аймаг, Заамар сум	Уулзалт, санал асуулга, тайлан хэлбэрээр	БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнах	11-р сард	-	Уурхайн удирдлага	Төв аймаг, Заамар сум
2	БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ-т	Тайлан хэлбэрээр, албан бичиг	БОМТ-ний хэрэгжилтийн тайлан болон тайланг хүлээн авсан актыг хүргүүлэх	11-р сард	-	Уурхайн удирдлага	БОАЖЯ-нд
3	Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, орон нутгийн байцаагч, Бүх шатны засаг дарга, байгаль орчны төрийн бус байгууллага	Танилцуулж тайлагнах	БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар	Хагас жил тутам буюу 6, 11 сард	-	Уурхайн удирдлага	Засаг даргын тамгын газар

5.11. 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал

“Ирмүүн босго” ХХК нь 2023 оны БОМТ-г БОАЖ-ын Сайдын 2019 оны 10 сарын 29-ны өдрийн “БОМТ боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ын дагуу боловсрууллаа. 2023 онд БОМТ-ний хэрэгжилтэнд нийт 15.3 сая.төг төлөвлөлөө. /Хүснэгт 19/.

Хүснэгт 19. 2023 оны БОМТ-ний нийт зардал

№	Арга хэмжээ	Зардал /Төгрөг/
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	300,000
2	Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	6,000,000
3	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	7,000,000
4	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
5	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
6	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	800,000
7	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	460,000
8	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	756,000
9	Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	-
10	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	-
Нийт дүн		15,316,000

ДҮГНЭЛТ

“Ирмүүн босго” ХХК нь Төв аймгийн Заамар сумын нутагт орших “Хайлаастын доод хэсэг, дэнжийн хэсэг, доод хэсгийн, зүүн борт, хайлаастын хөндийн зүүн салаа жалга-3, жалга-4”-ын алтны шороон ордыг ил аргаар ашиглах төслийн 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний тайланг хийж гүйцэтгэлээ.

2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний дагуу сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулах арга хэмжээнүүдийг тухай бүрт хэрэгжүүлж тухайн онд хийсэн ажлаа холбогдох газруудаар хянуулж батлуулна.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд 2023 онд нийт 15.3 сая.төг зарцуулахаар төлөвлөлөө.

“Ирмүүн босго” ХХК нь БОАЖЯ-ны нөхөн сэргээлтийн тусгай дансанд 7.6 сая.төг байршуулсан.

“Ирмүүн босго” ХХК нь байгалийн унаган төрхийг хамгаалахын тулд байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний нэмэлт тодотголын тайлан, байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээний зөвлөмж зэргийг мөрдлөг болгон ажиллахаар болов.

Мөн олборлолтонд өртсөн талбайд техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг зохих дүрэм, журмын дагуу чанартай гүйцэтгэнэ.

АШИГЛАСАН ХЭВЛЭЛИЙН ЖАГСААЛТ

1. Төв аймгийн Заамар сумын нутагт орших “Хайлааст”-ын алтны үүсмэл шороон ордын 2021 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө
2. Төв аймгийн Заамар сумын нутагт орших “Хайлаастын доод хэсэг, дэнжийн хэсэг, доод хэсгийн, зүүн борт, хайлаастын хөндийн зүүн салаа жалга-3, жалга-4”-ын алтны шороон ордын байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний нэмэлт тодотголын тайлан 2021 он,
3. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, аудитын журам, аргачлал /гарын авлага/ УБ 2014 он,
4. Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн яамны сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ны өдрийн А-618 дугаар тушаалын хавсралт, “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах” журам.

Маягт БОХ-3

УУЛ УУРХАЙН ОЛБОРЛОЛТЫН УЛМААС ЭВДЭРСЭН ГАЗРЫН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТАЙЛАН / 2022 ОН /

А.Хаягийн хэсэг

Байгууллагын нэр	“Ирмүүнбосго” ХХК
Регистрийн дугаар	5396786
Нийслэл/Хот/Аймаг	Төв
Сум/Дүүрэг	Заамар
Газрын нэр	Хайлааст
Тусгай зөвшөөрлийн дугаар	MV-000296, MV-019638
Тусгай зөвшөөрлийн талбай	228.21 515.06
Ашигт малтмалын төрөл	алт
Олборлох, баяжуулах технологи	скруббер
БОННУ хийсэн байгууллага	“Эко экспресс” ХХК
БОННУ хийсэн он	2021 он
Хаяг	УБ, СХД, 20-р хороо, Нефть 1-р гудамж, 11 тоот.
Утас	976-99119472
Мэйл хаяг	Irmuunbosgo77@yahoo.com

Б. Уул уурхайн нөхөн сэргээлт

Үзүүлэлт	Мөрийн дугаар	Хэмжих нэгж			
А	Б	В			
1. Олборлолт эхэлсэн он	1		1989		
2. Олборлолтонд өртсөн талбай					
Олборлолт эхэлсэн үеэс, өссөн дүнгээр	Олборлолтонд өртсөн газар	гүн /дундаж/ талбай	2	м	33.4
		эзэлхүүн	3	га	37.03
			4	мян.м ³	861.43
	Гадаад овоолго /Дотоод овоолго/	өндөр талбай	5	м	
		эзэлхүүн	6	га	
			7	мян.м ³	
	Бусад	гүн талбай	8	м	
		эзэлхүүн	9	га	
			10	мян.м ³	
Олборлолт явуулсан тайлант онд	Олборлолтонд өртсөн газар	гүн /дундаж/ талбай	11	м	39.6
		эзэлхүүн	12	га	7.2
			13	мян.м ³	44.12
	Гадаад овоолго	өндөр талбай	14	м	
		эзэлхүүн	15	га	
			16	мян.м ³	
	Бусад	гүн талбай	17	м	
			18	га	

		эзэлхүүн	19	мян.м ³	
Олборлолт явуулах төлөвлөгөөт онд	Олборлолтонд өртөх газар	гүн	20	м	40.6
		талбай	21	га	1.4
		эзэлхүүн	22	мян.м ³	3.07
	Гадаад овоолго	өндөр	23	м	
		талбай	24	га	
		эзэлхүүн	25	мян.м ³	
	Бусад	гүн	26	м	байхгүй
		талбай	27	га	
		эзэлхүүн	28	мян.м ³	
3. Техникийн нөхөн сэргээлт					
Олборлолт эхэлсэн үеэс, өссөн дүнгээр	Техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн газар	талбай	29	га	143.97
		эзэлхүүн	30	мян.м ³	
	Гадаад овоолго	талбай	31	га	байхгүй
		эзэлхүүн	32	мян.м ³	
	Бусад	талбай	33	га	байхгүй
		эзэлхүүн	34	мян.м ³	
Олборлолт явуулсан тайлант онд	Техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн газар	талбай	35	га	11.82
		эзэлхүүн	36	мян.м ³	
	Гадаад овоолго	талбай	37	га	
		эзэлхүүн	38	мян.м ³	
	Бусад	талбай	39	га	
		эзэлхүүн	40	мян.м ³	
	Техникийн нөхөн сэргээлт хийх газар	талбай	41	га	4.0
		эзэлхүүн	42	мян.м ³	
	Гадаад овоолго	талбай	43	га	
		эзэлхүүн	44	мян.м ³	
	Бусад	талбай	45		
		эзэлхүүн	46	мян.м ³	
4. Биологийн нөхөн сэргээлт					
Олборлолт эхэлсэн үеэс, өссөн дүнгээр	Биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн газар	талбай	47	га	31.54
	Гадаад овоолго	талбай	48	га	байхгүй
	Бусад	талбай	49	га	байхгүй
Олборлолт явуулсан тайлант онд	Биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн газар	талбай	50	га	15.82
	Гадаад овоолго	талбай	51	га	байхгүй
	Бусад	талбай	52	га	байхгүй

Олборлолт явуулах төлөвлөгөөт онд	Биологийн нөхөн сэргээлт хийх газар	талбай	53	га	5.0
	Гадаад овоолго	талбай	54	га	байхгүй
	Бусад	талбай	55	га	байхгүй
5. Байршуулсан нөхөн сэргээлтийн баталгааны мөнгөн хөрөнгө	Олборлолт эхэлсэн үеэс, өссөн дүнгээр		56	сая.төг	28.092
	Олборлолт явуулсан тайлант онд		57	сая.төг	7.658
	Олборлолт явуулах төлөвлөгөөт онд		58	сая.төг	
6. Байгаль орчныг хамгаалахад зарцуулсан хөрөнгө	Олборлолт эхэлсэн үеэс, өссөн дүнгээр		59	сая.төг	70.0
	Олборлолт явуулсан тайлант онд		60	сая.төг	15.0
	Олборлолт явуулах төлөвлөгөөт онд		61	сая.төг	15.3
7. Олборлолт явуулах төлөвлөгөөт онд	Хөрс хуулалт	талбай	62	га	1.4
		хэмжээ	63	мян.м ³	63.11
	Хүдэр олборлолт, элс угаалт	талбай	64	га	
		хэмжээ	65	мян.м ³	3.07
	Бүтээгдэхүүн гаргалт		66	мян.тн	
		67	кг	3.23	
8. Олборлолтод ашиглагдах ус	Усны төрөл		68		Гүний худаг
	Усны хэмжээ		69	мян.м ³	226.34
9. Химийн хорт, аюултай бодисын зарцуулалт	Зөвшөөрөгдсөн хэмжээ		70	кг	байхгүй
	Зарцуулсан хэмжээ		71	кг	
10. Олборлолтод өртсөн ойн бүрхэвч	Талбайн хэмжээ		72	га	байхгүй
	Нөөцийн тоо хэмжээ		73	м ³	